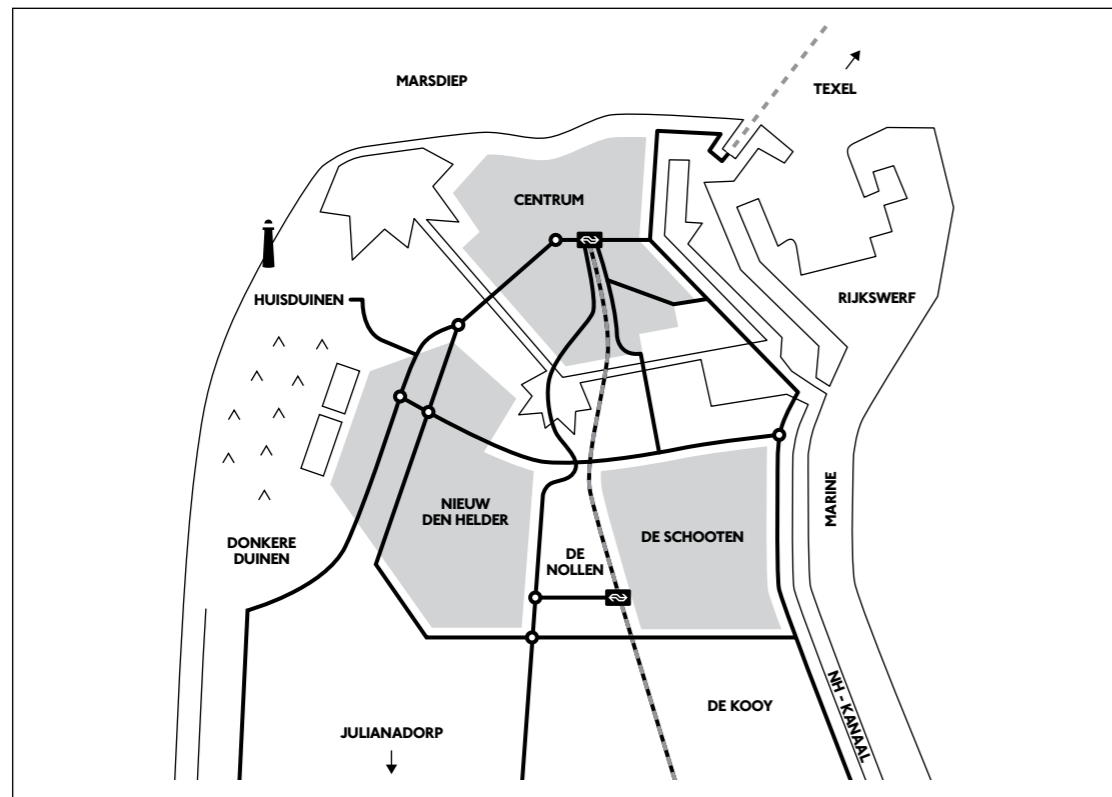

OPNIEUW DEN HELDER

Een Openbaar Bouwterrein

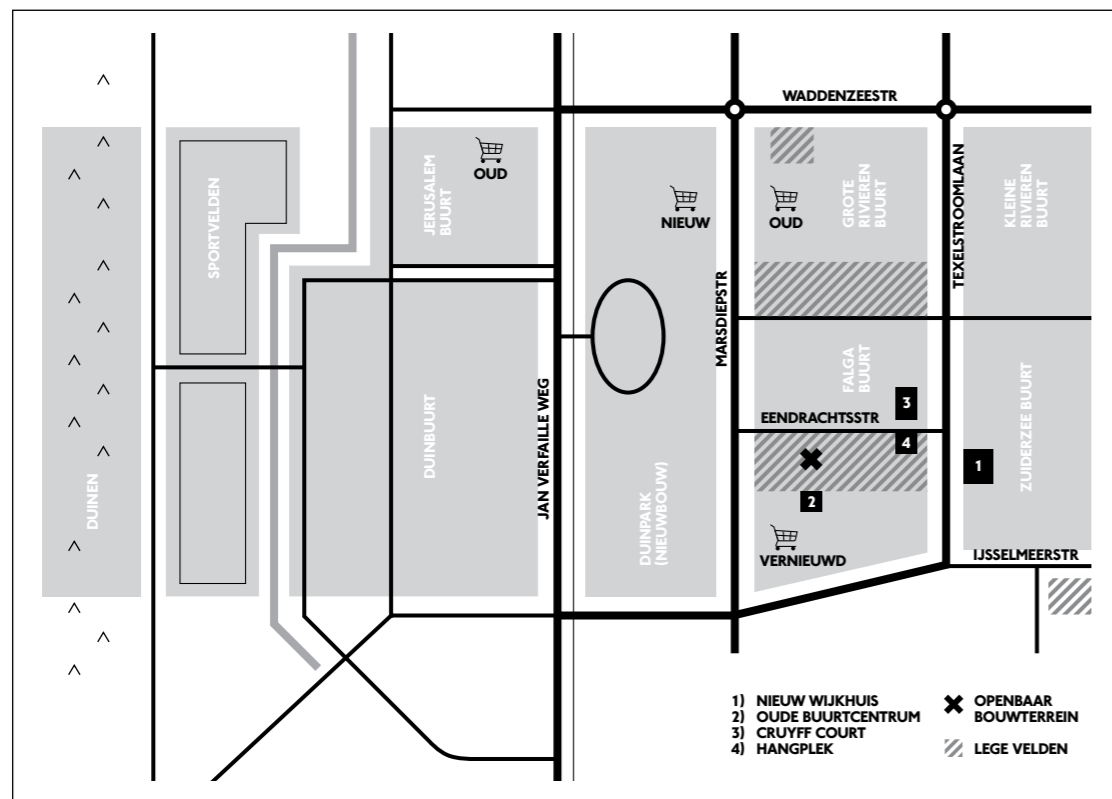
Onno Dirker & Peter Zuiderwijk

INHOUDSOPGAVE

02	Plattegrond
03	Inleiding
05	De rol van de Kunst
07	Eerste Verkenningen
09	Ideevorming
17	Een Goede Inrichting
19	Het Openbaar Bouwterrein
23	Uitgelicht 01: Bouwborden
29	Uitgelicht 02: Speelobjecten
35	Uitgelicht 03: Verblijfplekken
41	Uitgelicht 04: De Lichtmast
47	Start & Finish
49	Voorstel voor een vervolg
51	Colofon

Den Helder

Nieuw Den Helder, 2010

INLEIDING

Voor u ligt het verslag van het ontwerpatelier Den Helder, dat plaats vond in het kader van de Noord-Holland Biënnale 2010. De kunstenaars Onno Dirker en Peter Zuiderwijk realiseerden in de woonwijk Nieuw Den Helder een kunstproject dat betrekking had op het proces van stedelijke vernieuwing en gebiedsontwikkeling.

Als onderdeel van het provinciale programma 'Identiteit Kustplaatsen', kregen de kunstenaars de opdracht een onafhankelijke reactie te geven op de identiteit van de kustplaats Den Helder. Hierin stonden vragen centraal zoals: 'Hoe wordt de badplaats heringericht en vormgegeven?' en 'Wat voor ruimtelijke en cultureel-maatschappelijke opgave brengt deze herinrichting met zich mee?' Ook kregen de kunstenaars als opdracht mee om samenwerking te zoeken met de gemeente en haar bewoners. In overleg met de beleidsadviseur van de gemeente, werd gekozen om tijdens het ontwerpatelier de blik te richten op de wijk Nieuw Den Helder.

De wijk Nieuw Den Helder, oorspronkelijk ontstaan als een naoorlogse stadsuitbreiding, wordt aangeduid als geïsoleerde achterstandswijk met een grootstedelijke problematiek. Met de kust op steenworp afstand lijken zee en duinen nergens verder weg. Er is lokale bestuurders veel aan gelegen om de wijk er bovenop te helpen. Pogingen tot verbetering gaan terug tot in de jaren tachtig. Evengoed staat Den Helder landelijk niet bekend om zijn bestuurlijke doortastendheid.

Bevolkingskrimp heeft er voor gezorgd dat in Nieuw Den Helder de laatste jaren kon worden gesloopt zonder dat er hetzelfde woningaanbod voor werd terug geplaatst. Als gevolg van de voortschrijdende financiële crisis komen bouwontwikkelingen nu voor onbepaalde tijd stil te liggen. Na de afbraak van de oude bebouwing volgt niet vanzelfsprekend meer herontwikkeling of wederopbouw. De situatie resulteert in een impasse waarin niets doen ook geen optie is.

De kunstenaars werden geconfronteerd met lokale standpunten die onverenigbaar leken. Hetzelfde gold voor de verwachtingen die de Noord-Holland Biënnale, de Provincie Noord-Holland en de gemeente Den Helder hadden ten opzichte van de kunstenaars. De vraag was of er in deze patstelling ook een kwaliteit schulde.

DE ROL VAN DE KUNST

Kunstenaars zijn van oudsher experts in het herkennen duiden en/of aanbrengen van culturele tekens. Wat is bijzonder en wat heeft betekenis? Door een ander licht op een bestaande situatie te werpen kan een kunstwerk verklarend werken. Het begrip 'landschap' en de beschouwing van de omgeving als een voorstelling komt voort uit de Beeldende Kunst.

Op het terrein van gebiedsontwikkeling kan de kunst verbindend en richtinggevend werken. Een gebied is onaangenaam wanneer culturele motieven worden genegeerd en er enkel wordt ontwikkeld vanuit economische of politieke belangen. Met 'kunstgrepen' wordt in zo'n situatie nadien geprobeerd om fouten te herstellen. De resultaten zijn zelden bevredigend aangezien er gewerkt moet worden vanuit een concessie. Het is dus van belang om in een vroeg stadium kunst en cultuur in het ontwerp te betrekken. Naast het ontwerp van objecten (architectonisch en stedenbouwkundig) zou er een subjectief ontwerp voor gebruik moeten bestaan. De kunst voert hier bij uitstek een regierol.

Grafelijkheidsduinen; voormalig militair terrein, tegenwoordig 'nieuwe natuur'

Voormalig marine terrein; restruimte

EERSTE VERKENNINGEN

Voordat de eerste ideeën zich vormde, werd een aantal verkenningen van het gebied gemaakt. In Den Helder staan overal voorwerpen waarvan schaalmodellen niet zouden misstaan in een jongenskamer. Kanonnen, ankers, schroeven, torpedo's en boeien zijn verspreid over de hele stad. Deze 'dingen' functioneren als standbeeld, worden uitgesteld als een collectie of lijken zonder plan her en der neergesmeten. Bij latere bezoeken viel op dat deze voorwerpen gebiedscodes dragen. Deze 'tekens' kunnen als indicator dienen om het karakter en de staat van een plek te herkennen. Zo vindt men in tegenstelling tot de rest van Den Helder in de wijk Nieuw Den Helder geen enkel kanon. Een opvallende constatering wetende dat de wijk ontwikkeld is om het marinepersoneel te huisvesten. Twee-onder-een-kap woningen voor officieren en galerijflats voor lager marine personeel. Het verval van de wijk vond eerder plaats dan de afschrijving van het modernere wapentuig.

Een observatie die in Den Helder gedaan kan worden betreft het gebruik van ruimte. Er is sprake van een planologisch dictaat waarbij alle functies van een gebied in sterke mate vooraf zijn bepaald; recreatiegebieden voor recreatie, woongebieden om te wonen, natuurgebieden om de natuur te beleven. Dit monogebruik lijkt niet van alle tijden. Jaren geleden, toen er nog andere machtsverhoudingen in Den Helder golden, was een groot deel van de duinen verboden militair terrein. Desondanks kende elk kind het gebied. De bunkers, het groen en de paden; gezamenlijk vormde het één grote speeltuin. Nu staat er aan de rand van de wijk een container voor hangjongeren die daar zonder tegenwicht braaf in gaan staan. De oude bunkers zijn dichtgemetseld of volgestort met zand om ongewenst gebruik te voorkomen. Terreinafscheidingen worden steeds scherper en rafelranden verdwijnen. Avontuurlijk gedrag wordt opeens ervaren als onaangepast.

Ook in nieuwe stedenbouwkundige plannen wordt de beperking integraal overgenomen. Men hoeft bijvoorbeeld niet meer de duinen in om een duinlandschap te ervaren. Het stedenbouwkundig plan van de nieuwbouwwijk Duinpark (door Bureau Kuiper Compagnons) voorziet in deze behoefte door een gethematiseerd surrogaat duingebied als onderlegger te gebruiken. De mensen die hier een koopwoning betrekken zetten de voorbedachte plannen naar hun eigen hand. Ze willen geen 'duindecor' maar een gazon om te maaien of een voortuin om te bestraten. Ook burgerlijkheid kan verzet zijn, blijkt uit deze inverse. Al betreft het hier geen eigen grond, men gaat zelf het terrein verbouwen. Het uiteindelijke gebruik sluit niet aan bij de oorspronkelijke opzet. Ondanks dat er conflicten ontstaan worden de individuele aanpassingen op den duur simpelweg geaccepteerd.

Jeruzalem buurt; voortuinen

Huisduinen; restruimte

Dergelijke voorbeelden zijn ook in de oudere delen van de wijk Nieuw Den Helder te vinden. Ook hier worden plannen geprojecteerd die nooit echt bij de bevolking landen. De ingrepen zijn goed bedoeld maar worden niet altijd goed ontvangen. In de omgeving is een keur aan facilitaire elementen te vinden; speeltuinen, buurthuizen, sportvelden, nieuwe recreatieterreinen en natuurgebieden. Koppelingen en aansluitingen ontbreken. De afwezigheid van verbondenheid is met name een mentale kwestie. Terreinen worden geclaimd en de openbare ruimte wordt onderling door de bevolking opgedeeld in kleine porties. De claim-cultuur versterkt een gebiedspatroon van postzegels. Initiatieven vinden plaats in een beperkte sfeer en bedienen slechts groepsleden op het eigen terrein (zoals bij families). Een gevolg is dat er geïsoleerde ruimte ontstaat waar buffers tussen liggen. Wanneer men dwars door de wijk Nieuw Den Helder loopt betreedt men om de honderd meter een ander terrein. Men wandelt door een sociale staalkaart. Invloeden wisselen soms plotseling van karakter. Lokaal wordt dit individueel gedrag vaak beschouwd als 'jutters-mentaliteit'. Een mentaliteit die beschouwd wordt als identiteit. De waardering voor deze vermeende identiteit zegt veel over de lokale machtsverhoudingen.

IDEEVORMING

In eerste instantie leek het een goed idee om op zoek te gaan naar sociale koppelingen en verbindingen in Nieuw Den Helder. Welke schakelingen kunnen worden gemaakt, welke activiteit brengt de mensen nader tot elkaar en waar is frictie in de wijk te vinden? Later ontstonden er twijfels bij de kunstenaars over hun wens om harmonie te zoeken. Separaties bleken in bepaalde situaties functioneel en boden in sommige gevallen zelfs de nodige bescherming. Er rezen meer vragen: wat was het resultaat van al de plannen die eerder op de wijk los waren gelaten. Aan aandacht was geen gebrek. Voor wie waren de projecten bedoeld, wie was er mee geholpen? Het zoeken naar antwoorden resulteerde in een inventarisatie van vraag en aanbod.

De verhouding tussen mensen en betrokken partijen won daarmee aan importantie. Het voornaamste doel van de kunstenaars werd het verkrijgen van inzicht in het lokale krachtenveld. De activiteiten die vanuit het kunstproject ondernomen werden waren in die zin methodisch. Elke actieve of passieve keuze kon in potentie bijdragen aan het verkrijgen van inzicht. De onderhandeling met bestuurlijke partijen, de doorverwijzingen in het netwerk, de goedbedoelde toezeggingen, de strategische afwijzingen, de productionele besognes en de verschillende vormen van sympathieke participatie en/of passieve veroordeling. Vragen en ideeën konden geheel of gedeeltelijk worden ingewilligd, ze konden ter discussie worden gesteld of afgezet tegen andere opinies en ideeën. Dat alles uitte zich in de tijdelijke inrichting van een openbaar bouwterrein. De vorm van het terrein was deels herkenbaar maar ook een beetje ongewoon. Er werd niets aan het bestaande toegevoegd aangezien er gebruik werd gemaakt van elementen die al voorhandig waren. Een voor de kunst ongebruikelijke tactiek; hoe minder spectaculair de ingreep, hoe beter.

Nieuw Den Helder; Eendrachtstraat, ruimte na sloop

Nieuw Den Helder; Scheldestraat, oorspronkelijke bebouwing, gestoopt in 2011

Nieuw Den Helder; Waddenzeestraat, ruimte na sloop

Nieuw Den Helder; ruimte en volumes

Jeruzalem buurt; container voor hangjongeren, verwijderd 2010

Nieuw Den Helder, Duinpark

Grafelijkheidsduinen; dichtgemetselde bunker WOII

Nieuw Den Helder; carport, parkeerterrein, multifunctioneel centrum op de hoek Eendrachtstraat - Texelstroomlaan

Nieuw Den Helder; Duinpark

Nieuw Den Helder; Duinpark

Nieuw Den Helder, Marsdiepstraat; grens oude en nieuwe bebouwing

Nieuw Den Helder; Duinpark

EEN GOEDE INRICHTING

Bij de inrichting van de stedelijke ruimte komen twee zaken samen. Enerzijds de publieke ruimte die ontwikkeld wordt vanuit de samenleving (de straten, de pleinen, de parken, duinen en bossen) en anderzijds de invulling van de individuele levenssfeer (het huis, de tuin, de stoep, het eigen buurtje). Deze twee bewegingen, het algemene en het individuele, beïnvloeden elkaar en definiëren de begrenzingen van domeinen en sferen.

Ruimtelijke aanpassingen in de persoonlijke levenssfeer worden als storend ervaren wanneer men daar zelf geen deel van uit denkt te maken. Bewoners staan vijandig tegenover ontwikkelingen wanneer deze, vanuit het eigen domein, moeilijk gecorrigeerd of bijgestuurd kunnen worden. Een fait accompli leidt tot gevoelens van onmacht en onbehagen. In de zogenaamde transitiewijken houdt de individuele sfeer daarom dikwijls op bij de eigen voordeur. De publieke ruimte wordt niet meer herkend als het eigen domein. Daarmee wordt de individuele sfeer steeds kleiner. Inmenging en veranderingen worden als bedreigend ervaren. Bewoners verzetten zich (soms uit principe) of verlaten het gebied als men daar de middelen voor heeft.

Het is in de politiek nu in de mode om te pleiten voor de zelfredzaamheid. Die zelfredzaamheid van de burger ontstaat bij de voorwaarden dat men ook daadwerkelijk invloed heeft op veranderingen in de eigen omgeving. Een gedeelde regie tussen individuen en partijen. Uiteindelijk is alles gebaseerd op onderling vertrouwen.

Maquette 'Openbaar Bouwterrein Opnieuw Den Helder'

Voorstel openbaar magazijn voor gevonden en beschikbaar gestelde objecten

HET OPENBAAR BOUWTERREIN

Met dit project wilde de kunstenaars inzichten verzamelen die primair iets vertellen over de werking van de vrijgekomen ruimtes in Nieuw Den Helder. Wat zou een mogelijk gebruik kunnen zijn? Na de eerste verkenningen werd gekeken naar voor de wijk bekende elementen; tijdelijke hangplekken, bouwboarden, teken-tafel-infrastructuur en de prominente aanwezigheid van open velden en (bouw) terreinen die niet publiek toegankelijk zijn. Duiding leek steeds belangrijker te worden aangezien de lokale gesprekspartners elk een andere interpretatie hadden van dit soort domeinen. Wat was hier nu precies aan de hand? Tevens rees de vraag hoe een externe partij (de kunstenaars) aanwezig konden zijn zonder een richting of invulling op te leggen.

De ambitie was om op het Openbaar Bouwterrein samen met bewoners, bezoekers en betrokken partijen naar een goede stedelijke inrichting te zoeken. De kunstenaar konden in deze tuin, zonder veel publiciteit, deel uitmaken van de wijk. Hun lokale inmenging was vreemd maar kon tegelijkertijd als ongevaarlijk worden beschouwd. Het project kon dus ook worden genegeerd.

De kunstenaars hebben met dit project een begin gemaakt met het inventariseren van 'vraag en aanbod'. In de eerste plaats werden vragen en individuele wensen van bewoners genoteerd; wat verlangt men van de inrichting van de openbare ruimte in de eigen wijk? Voor het aanbod werd er gekeken naar partijen die betrokken zijn in het proces van stedelijke vernieuwing; wat hebben initiërende partijen als gemeente, ontwikkelaar of woningstichting te bieden? Dit praktische vergelijk kon in een kort tijdsbestek tonen hoe het mechanisme werkte. Wie verlangt wat van welke partij en wat zijn de mogelijkheden?

In vier uitgelichte casussen wordt in het verslag nu verder ingegaan op het ontwikkelingsproces van het bouwterrein. Welke stappen werden gezet, wat was het resultaat en wat voor een inzichten werden hiermee verschaft?

Fotomontage van inpassing op locatie

Set bouwboarden 'VRAAG & AANBOD'

Opbouw bouwboarden

UITGELICHT 01: BOUWBORDEN

Het bouwboard is één van de elementen die overal in Nieuw Den Helder te vinden is. Kleurrijke projecties schetsen zonnige toekomstbeelden. Het karakter van dit inrichtingselement is natuurlijk tijdelijk, maar de komende jaren zullen de bouwboarden waarschijnlijk niet uit het straatbeeld verdwijnen. In transitiewijken zijn bouwboarden en bouwterrein daarmee een alledaags fenomeen geworden. De wijk is 'always under construction'.

Ten tijden van het bouwproces was de omgeving continue in verandering. Nu de bouwontwikkelingen stilvallen zal de ontstane leegte misschien ook alledaags worden. Schuilen in deze verlaten plekken misschien mogelijkheden voor een ander gebruik? Eén van de eerste inrichtingselementen op het Openbaar Bouwterrein was een set bouwboarden. Op het ene board stond 'VRAAG (wat men wil)', op het ander 'AANBOD (wat er is)'. Gedurende de tijd dat het bouwterrein operationeel was werd buurtbewoners gevraagd hoe men het terrein graag zou willen invullen. Wensen werden op het VRAAG board aangebracht. Simultaan werd er op het AANBOD board een overzicht gepresenteerd van de materialen die voorhanden waren. Dit aanbod kon bestaan uit de fysieke elementen die op het bouwterrein aanwezig waren of materialen die ter beschikking waren gesteld door de partijen die officieel over het stedelijke vernieuwingsproces gingen. Het aanbod varieerde van enorme hoeveelheden zand tot stenen, meubilair, zeeboeien, kanonnen of lokaal sloopmateriaal. Aan de hand van het aanbod kon zichtbaar worden gemaakt of er aan de vraag voldaan kon worden. Door geheel of gedeeltelijk in te gaan op vragen kon daarnaast getoetst worden of bewoners achter een initiatief bleven staan. Werd er actief of passief op gereageerd en wat voor consequenties konden daar aan verbonden worden. De bouwboarden functioneerden in deze als een evaluerend register van vraag en aanbod.

De verzoeken die werden gedaan waren voor de hand liggend. Er moesten meer bankjes komen om te verblijven, meer verlichting of camera's voor de veiligheid of vuilnisbakken voor de hondenpoep. Ook de vraag naar een barbecue-veld kwam vaak voorbij. Een merkwaardige wens aangezien er overal lege velden waren waar direct op gebarbecued kon worden. Als dit soort activiteiten nu al niet plaats vonden was het dan wel noodzakelijk om deze te faciliteren? Hoe groot was de behoefte werkelijk? Het verzoek om een publiek stuk grond waar bloemen of groentes op verbouwd konden worden wierp weer een andere vraag op. Wat betekent verantwoordelijkheid als individuele partijen (gedeelde) zorg moeten dragen over een publiek stuk grond? De vraag (het willen) en de reële consequenties die daar aan verbonden moesten worden, maakte al snel duidelijk dat dit soort vragen enkel ingewilligd konden worden als de mensen zelf rekenschap zouden afleggen.

Hetzelfde gold voor het aanbod. Er was bedacht dat de lijst met beschikbare materialen hard moest zijn. Wilde men een berg zand, dan zou de zandwagen in theorie de volgende dag al het terrein op moeten rijden. De praktijk was natuurlijk anders. Politiek, strategieën, logistieke plannings en individuele verantwoordelijkheid bepaalden of iets werkelijk lukte. Soms kon er heel snel worden gehandeld en was iets in een dag afgeleverd. Bij andere zaken was er na twee maanden onderhandelen nog niets bereikt.

VRAAG

(WAT MEN WIL)

- SLIJDTE
- BAANKRISIS
- VERLICHTING
- STADSTUUN/PARK
- GEHOON WOHANINGEN
- ALLES NIET RIJST LATEN
- MARKT
- HUTTEN
- BLOEDEN/FEK
- ECHT VOETBALVELD
- HEDEDELINGEN/GRAS
- ETS VOOR BEDIJVEN
- SKATEPARK
- KOFFERBAKVERKOOP
- BIJWONEN
- JUI DE BOUW E SAAN
- HOGESTUUN
- OPENTERRAEN
- BOUW PLEK
- TOEZICHT
- EIGEN TERRITOREIN

AANBOD

(WAT ER IS)

- SLIJDTE
- PRODTUUN
- HOOGDEKLAATTERRAEN
- LICHTPAST (KOMPLEET)
- KUILEN
- SOON
- TAFELS
- PROLLANGA
- HEDEDELINGEN/GRAS
- BAANKRISIS
- HUTTEN
- BOUW PLEK
- JUI DE BOUW E SAAN

Aanbrengen teksten

Entreebord

Waar is de zee?

YES

Weergave in fotomontage van de grondgedachte achter het plan 'Opnieuw De Helder'

Speelobject

UITGELICHT 02: SPEELOBJECTEN

Als illustratie voor het idee dat er minder gepland moet worden bij gebiedsinrichting, werd een afbeelding gebruikt van een dichtgemetselde bunker waar een spandoek 'speeltuinen' bij was geplaatst. Met de tijd zijn strengere eisen en normen aan speeltuinen gesteld. Overregulatie maakt dat afgebakende speeltuinen vaak fantasieloos en truttig zijn geworden. Een spannende plek heeft maar weinig nodig om tot de verbeelding te spreken. In een mooie omgeving is de mooiste speeltuin de omgeving zelf. Geen beter speelobject denkbaar dan een bunker.

Het meest geslaagde inrichtingselement van het openbaar bouwterrein was een simpele kuil. De kuil van ongeveer een kubieke meter inhoud (1 meter bij 1 meter breed en 1 meter diep) was een waar laboratorium voor de kinderen uit de buurt. Ze bestudeerde het aanwezige leven, verzamelde wormen en speelde met het opborrelende water. Later bleek het een goede plek om dingen in kapot te gooien of in te verstoppen. Op een goed moment vroeg een jongetje of de kunstenaars er alsjeblift voor wilde zorgen dat de kuil niet weg werd gehaald. Om tot de verbeelding te spreken bleek dus niets meer nodig dan een kuil.

Op tweehonderd meter van de kuil lag naast het fonkelnieuwe Multifunctionele Centrum een nieuwe speeltuin. Een plek die met goede bedoelingen was opgezet maar voor de bewoners een steen des aanstoets was geworden als gevolg van een territoriale strijd. Mensen die in de directe omgeving woonden zouden de speeltuin teveel als hun eigendom beschouwen. Met intimidatie zouden andere bewoners op afstand worden gehouden. Het aanwezige Cruyff Court dat tegenover de speeltuin lag anticipeerde hier vanuit het eigen format al op. Dit elementaire voetbalconcept had strikte regulaties en werd heel anders gebruikt dan de kwetsbare en wijdloperige speeltuin. Toch bleek ook dit concept niet 100% aan de verwachtingen te voldoen. De lokale jeugd wilde heel graag nog een 'echt' voetbalveld: "Gewoon een grasveld met lijnen en een echt doel". Naast regulatie scheen er dus onbewust ook een sterke behoefte te zijn aan vrijheid, openheid en 'speelruimte'. Er werd een doel op het Openbaar Bouwterrein geplaatst.

Op het openbaar bouwterrein kwamen vaak kinderen spelen. Er werden dingen voor ze gebouwd of ze konden zelf aan de slag. Een aantal kinderen uit de directe omgeving begon hutten te bouwen met sloophout. Als er kinderen uit andere buurtjes langs kwamen moest telkens expliciet worden uitgelegd dat iedereen hier welkom was. Het territoriaal denken was uitermate sterk in de wijk. Het gebrek aan toezicht (veel jonge kinderen zwerven nog tot laat in de avond over straat) mengde zich hier altijd al met het recht van de straat. Toch bleken deze 'lastige jongetjes' op het vrij toegankelijke bouwterrein behulpzaam en sociaal met elkaar om te kunnen gaan. "Niet eerder zagen we deze kinderen samenspeelen" vertelden ouderen bewoners meermaals.

Hoe om te gaan met openbare speelruimte in dit soort transitiegebieden? Vanuit de kinderen gezien is er niet veel meer nodig dan wat vrije ruimte en een lichte garantie op geborgenheid. Regulering volgt als vanzelf wanneer iets wordt gekoesterd. 'Alles van waarde is weerloos'* en dat is tevens de kracht!

* Regel uit het gedicht 'De zeer oude zingt' van Lucebert, 1974

Goal

Hulp

Ontmoeting

Kuil

UITGELICHT 03: VERBLIJFPLEKKEN

Een voorval: één van de kunstenaars maakt een eerste verkenning, hij loopt door een speeltuin en wordt nageroepen door een jongetje: wat hij hier moest? De kunstenaar vraagt waarom hij zo'n brutale toon aansloeg? Twee weken later vind de eerste ontmoeting met de wijkagent plaats. Deze trekt wit weg als hij er achterkomt dat de kunstenaar aan het profiel voldoet van de kinderlokker die twee weken geleden door een jongen is gesignaleerd. De jongen had met zijn mobiele telefoon een foto gemaakt. Er was lokaal alarm geslagen, scholen waren ingelicht en het profiel van de man was met met een politiesignalering door heel Noord-Holland verspreid. Een onruststoker kan in een overspannen samenleving de zaken met gemak ontwrichten. Een beschuldiging is genoeg om paniek te veroorzaken. Het gevolg is dat de meeste mensen zich voortaan afzijdig houden. Men wil niet een mikpunt worden. Deze houding komt de zogenaamde leefbaarheid en veiligheid in een buurt niet ten goede.

Een setting: op de hoek bij het Cruyff Court, het nieuwe wijkhuis en de speeltuin staat een simpele carport. Dit is de hangplek van 'de Antillianen'. Voorheen stonden ze altijd op de 'gevaarlijkste straathoek van Noord-Holland'. Nu hebben ze, zonder vergunning, een half open hutje gekregen waar ze tot diep in de nacht domino spelen. Auto's rijden af en aan en omwonenden worden dagelijks 'geconfronteerd' met een teruggetrokken groep mensen die gewend is om op straat te leven. Elk voorval dat hier plaats vindt resoneert in de wijk. Sommige buurtbewoners projecteren al hun problemen op deze plek. De verhalen over drank, drugs en wapens zijn deels waar en vormen zeker een last. De carport valt echter niet direct te koppelen aan de chronische onvrede die in de wijk heerst.

Persoonlijke ongenoegen wordt hier direct gekoppeld aan aanwijsbare locaties en situaties. Men legt een claim op het eigen domein en projecteert problemen op plaatsen in de nabije omgeving; het probleem ligt niet hier, maar daar. Men vraagt dan ook om 'respect' en ergert zich, 'waarom krijgen zij alles en wordt er niets voor hun gedaan'. Oplossingen refereren zelden aan gebruik, eerder aan protectie; men wil camerabewaking, hekken of eist keiharde handhaving. Honderd meter verderop wil men juist geen camera's, hekken of bemoeienis.

Wat voor invloed heeft deze houding op de inrichting van de publieke ruimte? Toen er op het Openbaar Bouwterrein, op verzoek, bankjes geplaatst werden kwam daar al snel discussie over. Een simpel bankje, dat niemand toebehoort, werd door een groep bewoners niet als verblijfsplek maar als potentieel probleem gezien. Het bankje kon een aanleiding vormen voor conflicten. De claim-cultuur herdefinieerde hier wat publiek of openbaar betekende.

Door telkens dingen aan te passen en nieuwe dingen geheel of gedeeltelijk af te bouwen werd het gebruiksnut de van inrichting beproeft. Het fysieke resultaat was dus niet per definitie een werkend resultaat. Het was een middel om bruggen te slaan tussen de individuele en de publieke sfeer.

MEDEDELINGEN

Deze plek is vooral interessant voor...

Openbaar Bouwterrein OPNIEUW DEN HELDER

De vraag of er hier nog een bouwterrein is, wordt nu beantwoord. Het is nu aan jou om te zeggen of er nog een bouwterrein is. Het is nu aan jou om te zeggen of er nog een bouwterrein is.

VRAAG

Hier wil ik in de buurt...

AANBOD

Hier wil ik in de buurt...

Openbaar Bouwterrein OPNIEUW DEN HELDER

Start of Finish?

Aan de afsluiting van Nieuw Den Helder is de start van de bouw van de woonwijken. Het is nu aan jou om te zeggen of er nog een bouwterrein is. Het is nu aan jou om te zeggen of er nog een bouwterrein is.

KOMT ALLEN NAAR HET BOUWVERLEG!
ZATERDAG 16 OKTOBER, 14:00 UUR
TEREIN EENDRACHTSTRAAT
(NEEM JE EIGEN STOEL MEE)
Voor het actuele programma
www.opnieuwdenhelder.nl

OPNIEUW DEN HELDER
SITE:
FOTO'S:
VIDEO'S:

Markeringen Jeu de Boule veld en Kweekperkjes

Picknickbank en/of klimrek

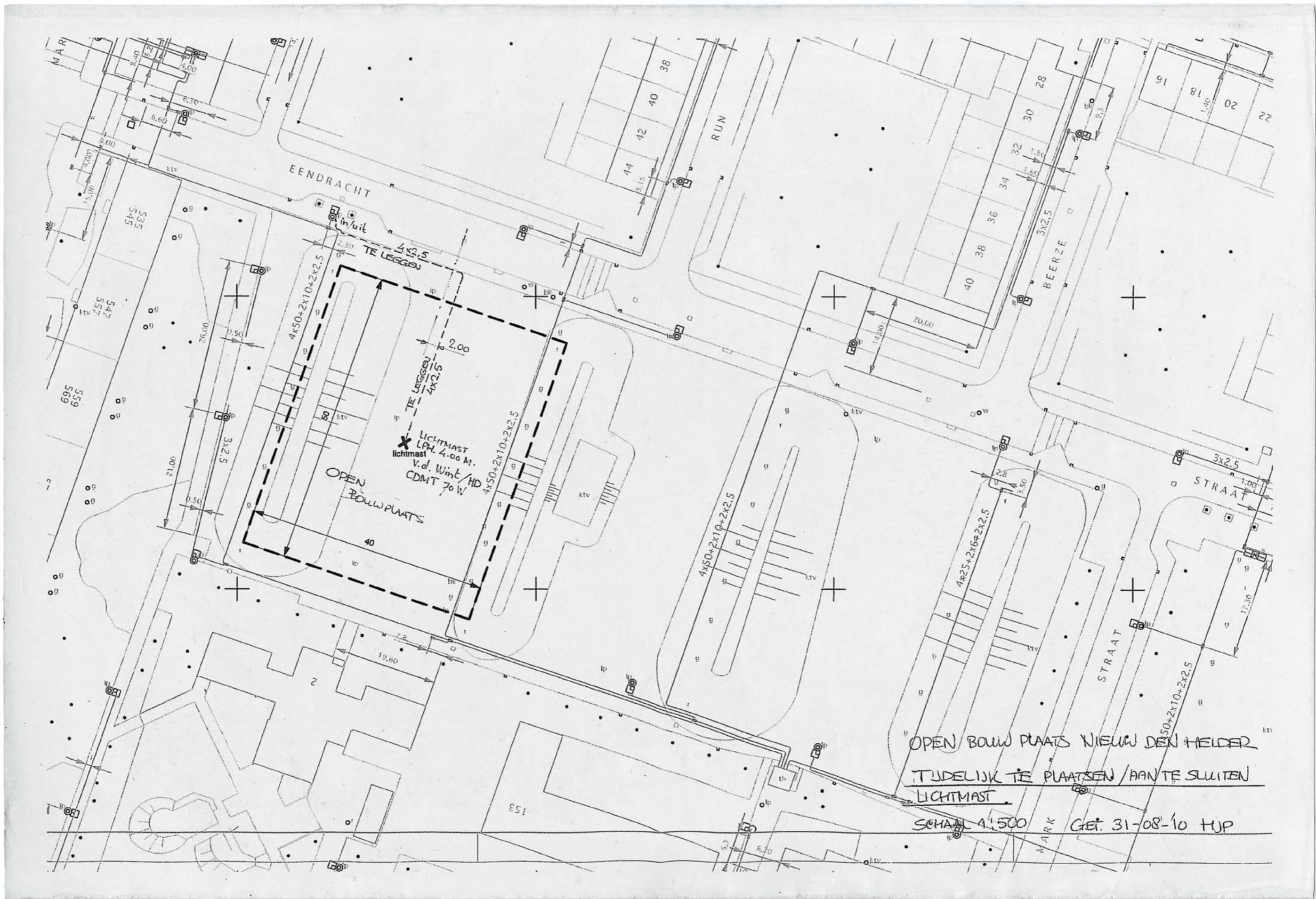
UITGELICHT 04: DE LICHTMAST

Vijftig meter van het Openbare Bouwterrein ligt de nieuwbouwwijk Duinpark. Slechts gescheiden door één oud flatgebouw is het een wereld van verschil. De restanten van de naoorlogse stadsuitbreidingen steken schril af tegen de artificiële duinvallei met bont gekleurde vrijstaande woningen. Voor deze nieuwe ontwikkeling was straatmeubilair ontworpen van uitzonderlijke kwaliteit door de belangrijke Helderse kunstenaar Rudi van de Wint (1942-2006): hekwerken van cortenstaal, lichtmasten en een brug. Tot op de harde scheidslijn waren de lichtmasten in de wijk prominent aanwezig.

Vanuit de gedachte dat er bruggen geslagen konden worden tussen de verschillende domeinen en sferen werd door de kunstenaars in een vroeg stadium de beslissing genomen om beeldbepalende elementen over te brengen van het nieuwe naar het oude deel van de wijk. Één van de lichtmasten werd op het Openbaar Bouwterrein geplaatst. Door de mast uit zijn context te halen werd de werking tussen object en ruimte zichtbaar. Voorbijgangers vroegen wat dat voor een paal was terwijl ze vijftig meter terug langs vijf identieke masten waren gelopen.

Voor het plaatsen van de lichtmast waren veel partijen nodig: de eigenaar van de lichtmast (Woningstichting Den Helder), de eigenaar van de grond (Mooiland Vitalis), de projectontwikkelaar (Zeestad BV), de uitvoerder voor de plaatsing van de lichtmast (Aannemingsbedrijf J J Meijer BV), de uitvoerder voor aansluiting op het elektriciteitsnet (Ingenieursbureau Haboltd BV) en de gemeente Den Helder voor de vergunningen en aansluiting-tekening op het lichtnet (het gemeentelijke Ingenieursbureau). Nadat de lichtmast geplaatst was, bleek het armatuur onvindbaar. Deze lag waarschijnlijk nog in China, dacht men... Nadat het armatuur was opgedoken en gemonteerd bleek het een lastige opgave om deze aangesloten te krijgen. Het deel van het netwerk waar de lichtmast op aangesloten werd (niet conform de tekening overigens) bleek niet te werken. Het proces nam, buiten dat alle partijen hun medewerking gaven, maanden in beslag. Er moest flink worden doorgepakkt om alles voor elkaar te krijgen. Misverstanden en doorverwijzingen zorgde voor vertraging. Daarnaast spraken partijen nog wel eens voor elkaar zonder dat de ander dat wist. Men moet geduld hebben om iets voor elkaar krijgen.

De lichtmast is na afloop van het project Opnieuw Den Helder voor onbepaalde tijd op het terrein blijven staan.

OPEN BOUW PLAATS NIEUW DEN HELDER
 TIJDELIJK TE PLAATSEN/AAN TE SLUITEN
 LICHTMAST
 SCHAAL 1:500 GET. 31-08-10 HJP

Plaatsing lichtmast Rudi van de Wint

Voortgang en stilstand

Lichtmast zonder armatuur

Lichtmast met armatuur

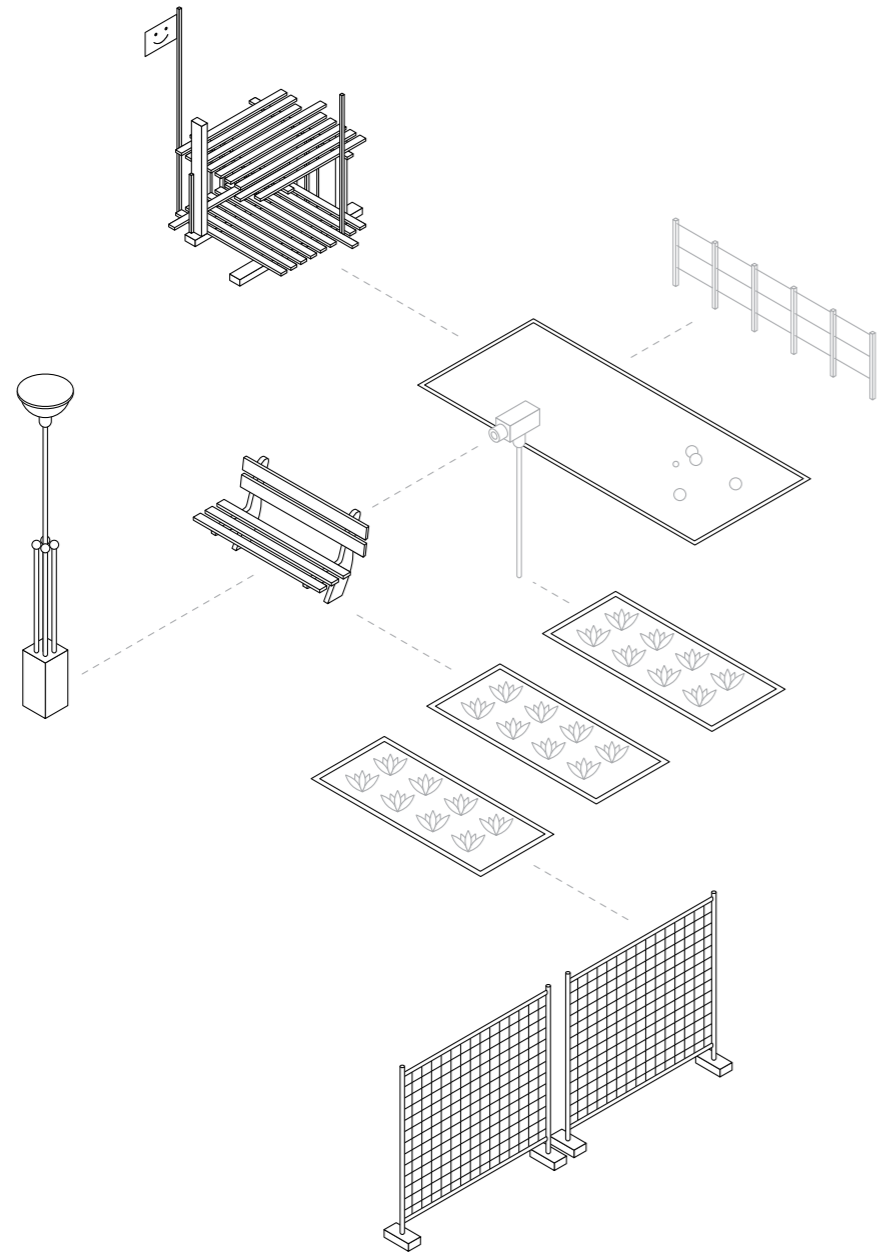
START & FINISH

Bij de aanvang van het project lag er een ongedefinieerd veld midden in Nieuw Den Helder. De enige nuttige inrichting op het terrein betrof een pad dat dwars over het veld liep. De natuurlijke functie die het veld met zich meebracht, namelijk het creëren van afstand, zorgde er hier voor dat deze als buffer begon te werken. Kenmerkend voor dit soort terrein is dat ze meestal ongemoeid wordt gelaten. Een niemandsland waarin iedere vorm van activiteit dan ook als onrust wordt beschouwd.

De bouwontwikkelingen die gekoppeld zijn aan de stedelijke vernieuwing worden ervaren als grote ingrepen. Ze gooien de ruimte overhoop en veranderen de dagelijkse omgeving totaal. Door sloop en toevoeging van nieuwe volumes ontstaan nieuwe paden, routes, buffers en verblijfsplekken. Daarbij verandert tevens de sociale structuur; mensen verhuizen en nieuwe bewoners komen binnen. Het bouwen van een huis kent een logische volgorde, men begint niet met het dak maar bij de fundering. Ook voor het ontwikkelen van sociale en culturele structuren gelden logische volgordes. Het veld moet eerst bouwrijp worden gemaakt alvorens het zich in het nieuw te gebruiken landschap voegt.

Het project 'Openbaar Bouwterrein Opnieuw Den Helder' was niet meer dan zo'n eerste ruwe bewerking; het rijp maken voor een nieuwe inrichting. Er werd een start gemaakt en de finish is nog lang niet in zicht.

VOORSTEL VOOR EEN VERVOLG

De stedelijke vernieuwing zorgt ervoor dat de wijk Nieuw Den Helder nu drastisch aan het veranderen is. In de ruimtelijke structuur ontstaan telkens routes en plekken die niet eerder voorzien waren. Op deze 'kruispunten' kan een flexibele onderzoekende inrichting nuttig zijn. Met behulp van een zachte en plooibare ontwerp kan bepaald worden waar een goede inrichting op de lange termijn aan moet voldoen.

De ruimte die na sloop vrijkomt in de wijk is omvangrijk en homogeen van karakter. Er is weinig intimiteit en de ruimte werkt eerder als vacuüm. In deze leegte zit hem de crux. De vraag van bewoners om een speelveld is in deze dan ook niet zo vreemd. Naast elk huis liggen velden om op te spelen, maar niemand herkend ze als zodanig. In plaats van een gelijkwaardige vorm van gebiedsontwikkeling (die in de huidige financiële situatie bovendien onmogelijk lijkt) zou er ingezet moeten worden op de speciale behandeling van locaties en routes. Om aan de wijkschaal te ontsnappen zouden er variaties moeten worden aangebracht in de inrichting.

Gedurende de kortstondige duur van het Openbaar Bouwterrein is er bij kunstenaars, betrokken partijen en bewoners de zin gewekt om de inrichting van de wijk in het vervolg minder planmatig en meer organische te benaderen. De open ruimte in de wijk zou gezien kunnen worden als park of landschap. Er is nu al niet veel voor nodig om in de vrijgekomen ruimte een landschappelijk kwaliteit te zien. Het ontwerp en de inrichting van dit 'landschap' zou niet van de tekentafel komen maar gaandeweg ontwikkeld worden. De lege terreinen zouden in eerste instantie 'opgeruimd' kunnen worden door letterlijk ruimte weg te nemen. Het vacuüm verdwijnt door de lege terreinen bijvoorbeeld massaal in te zaaien. Vervolgens kan toegang tot de ruimte worden gemaakt door paden en vlakken uit de begroeide velden te maaien. Een nieuwe pad maakt het mogelijk om de ongedefinieerde ruimte te doorkruisen. Daarnaast zijn plekken (destinaties) opeens betreedbaar.

Deze nieuwe ruimte zou kunnen voorzien in de behoefte van bewoners. Wil iemand ter plaatse iets initiëren dan kan de ruimte daarvoor worden geschaapen. Het beheer en onderhoud kan hier vervolgens op worden afgestemd.

Openbaar Bouwterrein

OPNIEUW DEN HELDER

Start of Finish?

Is de ontwikkeling van Nieuw Den Helder te sturen vanuit de buurt. Hoe pak je dit aan. Kunstenaars Onno Dirker & Peter Zuiderwijk komen met een aantal voorstellen die ze met de buurt willen bespreken.

KOMT ALLEN NAAR HET BOUWOVERLEG!
ZATERDAG 16 OKTOBER, 14.00 UUR
TERREIN EENDRACHTSTRAAT
(NEEM JE EIGEN STOEL MEE)

Voor het actueel programma:
www.opnieuwdenhelder.blogspot.com

De afgelopen periode is op een terrein aan de Eendrachtstraat een openbaar bouwterrein opgetrokken door twee kunstenaars. Hun bedoeling met dit werk is om een beweging in gang te zetten waarbij gebiedsontwikkeling wordt gestuurd vanuit de behoeften van bewoners en gebruikers. Daarvoor is met het openbaar bouwterrein een begin gemaakt. De vraag is of een methode van kleinschalige ingrepen door betrokkenen de moeite waard wordt gevonden, en of er draagvlak bestaat om dit verder te ontwikkelen. Zo ja, wat is daar voor nodig?

Handout

COLOFON

Openbaar Bouwterrein 'Opnieuw Den Helder', 12 september t/m 17 oktober 2010.
Onno Dirker & Peter Zuiderwijk

'Opnieuw Den Helder' was onderdeel van het programma Identiteit Kustplaatsen van de Provincie Noord-Holland. Het vond plaats in opdracht van de Noord-Holland Biënnale 2010 en is mede mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van de Provincie Noord-Holland, het Stimuleringsfonds voor Architectuur en Kunst en Cultuur Noord-Holland.

Met dank aan:

Noord-Holland Biënnale 2010: Tanja Karreman, Floor Tinga, Ellie van den Bomen
Woningstichting Den Helder: Henk van der Veen
Zeestad BV: David Cools, Arjan Braak, Ericka Kuyters, Margret Toersen
Gemeente Den Helder: Willen Stam, Martin van der Maas, Monique Markus, Ed Reek
Wijkcentrum De Dintel: Rudi Soekkar
Oosterbeek & Zn sloopwerken: Jack Oosterbeek
Wijkagent Arco Hendriks
Firma Zichtwerk: Frans Slot
Aannemersbedrijf Dozy BV
Aannemingsbedrijf J. J. Meijer: Ronald Meijer
De bewoners van Nieuw Den Helder / Den Helder: Ingrid d'Hamecourt, Rob Smit, André Flipse, Martin Middel, Dirkje Hickmann en alle buurtkinderen
Het Nollenproject: Jacqueline van Koningsbruggen
Tim van Dijk
Refunc: Jan Korbes
Karin Mientjes
Rudy J. Luijters
Peter (Sr.) & Ankie Zuiderwijk Broug

Alle tekst en afbeeldingen uit deze publicatie mogen copyrightvrij gebruikt worden mits onder vermelding van de kunstenaars.

www.onnodirker.nl
www.peterzuiderwijk.com

© 2011

